

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.7, november 2015

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Else Riisager

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstreddegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Til Elises Søster. (Ved liden Dideriks Vugge)”, “Til Professor Sverdrup (Ved liden Regines Kiste i Dimmelugen)” og “Til Frigges Recensent”

ved Vibeke A. Pedersen

Indhold

- 1 Tre tekster, én indledning
- 2 “Til Elises Søster”
 - 2.1 Grundtvigs følelser og forlovelse
 - 2.1.1 Krise og omvendelse
 - 2.2 Dåbsdigt med forpligtelser
 - 2.3 Form
- 3 “Til Professor Sverdrup”
 - 3.1 Hovedtanker
 - 3.2 Trøst og tårer
 - 3.3 En lille polemik
 - 3.4 Genre og form
- 4 To modtagere, to former, ét budskab
- 5 “Til Frigges Recensent”
- 6 Anvendt litteratur

1 Tre tekster, én indledning

De to digte, “Til Elises Søster”, “Til Professor Sverdrup” og “Til Frigges Recensent” blev trykt i samlingen *Frigge. Poetisk Nytaarsgave for 1813*, som blev udgivet af Rasmus Nyerup og udkom i december 1812. Nogle uger senere blev *Frigge* anmeldt i *Dansk Litteratur-Tidende* nr. 2, 1813. Omtalen af Grundtvigs digte blev imødegået af Grundtvig selv med notitsen “Til Frigges Recensent” i samme tidsskrifts nr. 9, 1813.

Digtene hænger tematisk sammen, idet de begge drejer sig om små børn – det ene stadig med hele det jordiske liv foran sig, det andet allerede hos Gud. Den følgende gennemgang vil behandle digtene hver for sig som de selvstændige kristelige lejlighedsdigte, de er, og inddrage Grundtvigs selvforsvar til sidst.

Læs mere

‘Nytaarsgave’ var i 1800-tallet en almindelig genrebetegnelse og titel på bøger, der udkom omkring nytår og rummede en række mindre tekster (digte, noveller). De kunne enten være skrevet af én forfatter alene eller være et udvalg af tekster ved flere forfattere. Disse bøger var yndede som gaver på grund af deres praktiske lomme- eller sybordsformat og ofte fine bogtrykskvalitet. De udkom sidst på året og bar det efterfølgende årstal i titlen.

2 “Til Elises Søster”

2.1 Grundtvigs følelser og forlovelse

Allerede titlen angiver, at der er noget på spil. Digtet er tilegnet en søster til en navngiven person – ikke til denne person selv – og anledningen er en lille dreng i en vugge. Det virker, som om Grundtvig hellere ville vise drengens moster opmærksomhed end rette den mod den spædes moder. Diderik var nemlig søn af hans første større, men uerklærede kærlighed, Bodil Marie Elisabeth Blicher. Kort tid efter at hun i foråret 1804 havde forlovet sig med Poul Egede Glahn, rettede Grundtvig en del af sine længsler mod lillesøsteren, Lise eller Elise (Rønning 1907, 1:1, s. 103-107). I 1811 forlovede Grundtvig sig med Lise, der egentlig hed Elisabeth Christina Margaretha, og de blev gift i 1818.

Første strofe rummer en forsikring til barnemoderen om, at det er Lise, der nu er genstand for Grundtvigs kærlighed. Han er “Lises Kjæreste paa Jord” (s. 220).

Men der havde været forhindringer på Grundtvigs kærlighedssti. Opholdet på Langeland (1805-1808) som huslærer for Karl, søn af Constance og Carl Frederik Steensen-Leth, kan i denne sammenhæng betragtes som et intermezzo. Dér var han begyndt at sværme for sin arbejdsgiver, Constance, et forhold, der hos ham gav anledning til hjertesuk, digte og den begyndende asarus, men ikke andet ([se indledningen til “Om Asalæren”](#) (1807), afsnittet om den forelskede huslærer). Så tidligt som i en dagbogsoptegnelse fra 10. september 1806 havde han skrevet: “Gaaende paa [Forstandens jevnere Vej] maa Jeg vel kalde det en Lykke, at min Kærlighed var ulykkelig, siden den gjorde Mig virksom, og bidrog til mine Kundskabers Forøgelse” (*Dag- og Udtogsbøger* 1, s. 383).

Bodil Marie og Poul Glahn var blevet gift i 1808 og fik sønnen Diderik den 28. juni 1811. Lise og N.F.S. blev forlovet sidst i september 1811 – efter at Grundtvig endegyldigt havde opgivet sine sværmerier for Constance Leth og i et fødselsdagsdigt til hende 11. april 1811, “Til en Veninde” (trykt i *Saga* 1811, s. 94-99) havde erklæret sig for at være hendes ven og ikke andet (se også Rønning 1909, 2:2, s. 3 f.).

2.1.1 Krise og omvendelse

Digtet kan ses som led i den digteriske og teologiske udvikling, som Grundtvig havde været igennem i det foregående år. Hans omvendelse til en bibeltro kristendom på luthersk grund skete i krisen ved juletid i december 1810 og de første forårsmåneder 1811 (se herom fx i [indledningen til “Farvel. \(Til min Ven F. C. Sibbern\)” 1810](#) eller [til *Nytaarsnat*, 1810](#)). I tilegnelsesdigtet til faderen i *Nytaarsnat* skriver han bl.a., at han fra nu af kun vil bruge sine digteriske evner til gavn for kristendommens udbredelse. En tilsvarende formulering har Grundtvig i digtet her, strofe 1, lin. 3-4.

2.2 Dåbsdigt med forpligtelser

Anledningen til digtet “Til Elises Søster. (Ved liden Dideriks Vugge)” er den lille Dideriks dåb. Det er ved dåben, at barnet navngives, og “Vuggepenge” (strofe 2) gives som faddergave til barnet (eller dets amme). Men selv om der er tale om en familiebegivenhed, formår Grundtvig at gøre størstedelen af indholdet alment og samtidig redegøre for sin tanker om kristen børneopdragelse.

I strofe 2 når Grundtvig frem til selve navnet Diderik og fører hermed digtets genstand ind i billedet. Navnet tolkes ikke symbolsk. Barnet er nemlig opkaldt efter sin afdøde morfar, præsten Diderik Nicolai Blicher. I øvrigt fik også Grundtvigs ældste søn, Johan, i dåben navnet Diderik efter sin morfar.

Læs mere

Navnet Diderik var populært i 1810'erne. Dette kunne bl.a. skyldes, at faderen til den første oldenborger på den danske trone, Christian 1., hed Diderik (den Lykkelige). Han var greve af Oldenburg og Delmenhorst.

Romantiske digtere kunne hævde, at det guddommelige kunne anes overalt: “I Sole, i Violer, / I det Mindste, i det Største”, som digteren Adam Oehlenschläger havde skrevet i “Guldhornene” (Oehlenschläger 1803). I modsætning hertil mener Grundtvig, at man ikke tidligt nok kan begynde at indpode kristendommen og tanker om det guddommelige i børnene. De skal tidligt lære at forholde sig til såvel det konkrete som det abstrakte. Fadernavnet gøres således dobbelt, idet dele af den himmelske faders domæne beskrives ved hjælp af den biologiske faders naturlige sfære: den fædrene gård med alle dens kendte og fortrolige beboere (strofe 11).

Læs mere

På Grundtvigs tid hørte der landbrug til alle præstegårde, der ikke lå i de større byer. Præsterne levede blandt andet af naturalierne herfra.

Titlens fokusering på barnemoderen underbygges i de mange strofer, der er direkte henvendt til Dideriks moder og tilskynder hende til at opdrage sit barn til at blive en god kristen (fra strofe 5). På dette tidspunkt i Grundtvigs liv er han – også i lyset af, at han har været huslærer for Karl – optaget af, hvordan og hvornår den kristne børnelærdom kan eller skal bibringes barnet. I digtet forpligter han moderen på at være den, der åbner barnets øjne for Guds eksistens og den kristne lære: “Syng det, Søster! for din Søn” (strofe 14). Hermed kan man sige, at digtet også almengøres, idet alle mødre eller søstre i den kristne menighed bliver pålagt samme forpligtelse. At kærligheden til Gud netop skal synges eller fortælles ind i de små er en tanke, Grundtvig udvikler livet igennem i sine mange bibelkrøniker og bibelhistoriske salmer og sange.

Hvornår børn skal præsenteres for en kristen opdragelse, er et diskussionsemne i samtiden og i digtet. Nogle mener, at kristendommen først skal læres af børnene, når de har nået en vis modenhed. En generel opfattelse går ud på, at specielt de ældre skolebørn skal have indterpet den kristne børnelærdom i skolen, heriblandt Luthers *Lille katekismus* og Balles *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler*. Samtidig var det et udbredt synspunkt i samtiden, at de mindre børns religiøsitet endnu var ubevidst, og at de endnu ikke havde evner til at opfatte og forstå kristendommens sandheder (se f.eks. Bugge 1965, s. 110 f.). Grundtvigs polemik mod begge disse synspunkter i samtiden ses eksplicit i strofe 7-8 og 10-11.

2.3 Form

Digtet består af 15 strofer. Hver strofe har 7 linjer, hvoraf de 6 første er rimende (krydsrim og parrim). Det leder opmærksomheden hen mod sidste linje, der således ‘står uden rim-makker’. Grundtvig udnytter dette til at anbringe retoriske spørgsmål eller prægnante udsagn i sidste linje, der netop får eftertryk ved ikke at følges af en rimende verslinje.

Læs mere

Digtet vil kunne synges, men hverken i Zinks *Koral-Melodier 1801* eller Thuners *Dansk Salme-Leksikon: Haandbog i dansk Salmesang* findes netop denne specielle opbygning med trokæiske firslagsrækker i de første seks linjer og tre trokæer i den sidste, rimløse linje.

3 “Til Professor Sverdrup”

Den norskfødte professor Georg Sverdrup var filolog og havde som student været alumne på Borchs kollegium. Efter at have beklædt andre undervisningsembeder var han i 1805 blevet udnævnt til ekstraordinær professor i græsk ved Københavns Universitet. Hans bror, Jacob, og Grundtvig var en overgang begge knyttet til Schouboes Institut i København og må have kendt hinanden.

I 1813, et årstid efter at de havde mistet Regine, drog han og hustruen, Petronelle Marie, tilbage til Christiania (Oslo), hvor han ligeledes opnåede universitetsansættelse, men først og fremmest blev kendt i forbindelse med de politiske forhandlinger, der ledte til udarbejdelsen af Eidsvollforfatningen 1814.

Datteren Regine døde i ugen op til påsken 1812, dvs. i den stille uge, omkring 4 år gammel. Det er derfor naturligt, at Grundtvig sammenkobler påskens opstandelsestanker med trøst til den efterladte fader: også den lille vil genopstå, og hun er gået forud for forældrene til Gud.

3.1 Hovedtanker

Teksten opererer med flere modsætningspar. Først og fremmest er der tekstens emne: den jordiske død, der opvejes eller besejres af det evige liv, fx udtrykt som et her og hisset: “Mens her vi saae, maa bittre Taarer rinde, / Men hist med Fryd vi Negene skal binde” (s. 229; sml. Sl 126,55-56), ligesom Guds “blanke Lys” står i modsætning til “Dødens Skyggedale” (s. 227). Også den mindre “Lovens Dør” over for den større og rummeligere “Naadens Port” (s. 232) rummer et vigtigt udsagn, som er centralt i luthersk teologi: frelsen ved nåden alene (‘sola gratia’), her forklaret i et sprog, som er let at forstå.

3.2 Trøst og tårer

Den største trøst ligger i det helt centrale kristne dogme om en opstandelse efter døden. Her har kristne en fordel frem for hedninger, der nemlig kun kan sørge, men som er uden opstandeshåbet (s. 227). Med et retorisk spørgsmål forsikrer Grundtvig om, at det ikke er umandigt at græde (s. 226) – tværtimod kan tårerne åbne hjertet for trøsten: “Thi naar han græder da med højen Røst, / Oplades [dvs. åbnes] Hjertet for den søde Trøst” (s. 229). Også den tankegang, at barnet har det bedre hos Gud end på jorden, og at vi nærmest skal være misundelige på de døde, finder udtryk her (s. 231). De efterladte kan desuden se frem til at møde deres afdøde barn i Himmerige (s. 231).

3.3 En lille polemik

Grundtvigs polemiske gemyt fornægter sig dog ikke – selv et sørgedigt kan bruges til at udtrykke meninger om noget andet. I den ellers alvorlige tekst kommer Grundtvig med en indirekte kritik af samtidens salmebogspolitik. Her er det *Evangelisk-kristelig Psalmebog*, som var blevet autoriseret med kongelig resolution af 13. april 1798 (Hansen 1937, s. 30; Kjærgaard 2003, bind 1, s. 156), som Grundtvig kritiserer. Thomas Kingos salme fra *Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog* (1699), “Op, Siæl, bryd Søvnens aff” indgik nemlig ikke længere i den autoriserede salmebog: “Ak, længer ej med høj og festlig Klang / I Herrens Hus vi høre Kingos Sang” (s. 228). Kingos salmebog var derimod Grundtvigs barndoms salmebog. Fra Kingos side var salmen tænkt brugt ved gudstjenesten første påskedag.

3.4 Genre og form

I modsætning til digtet til Elises søster, der er fuldstændig regelmæssigt strofisk, er digtet til Sverdrup stikisk med indlejrede citater fra og gendigtninger af både Bibel og

salmebog. I anmeldelsen ([se afsnittet om “Til Frigges Recensent”](#)) kaldes digtet da også en epistel, hvad det formelt godt kan opfattes som, idet det har både en modtager og en afsender. Teksten kan også karakteriseres som et rimbrev.

Den stikiske form brydes af en passage med flere let omdigtede strofer fra Kingos salme “Op, Siæl, bryd Søvnens aff” (strofe 2, 3, 10 og 9 hos Kingo; findes nu i *Den Danske Salmebog* som nr. 225). Digtet uder i et halleluja med henvisning til opstandelsen og et indirekte citat fra den fra gammel tid kendte salme “Krist stod op af døde” (i dag *Den Danske Salmebog*, nr. 218). Således går form og indhold op i en højre enhed, idet påskens opstandelsesmotiv får det sidste ord i et trøstedigt til de sørgende forældre (s. 233-234).

4 To modtagere, to former, ét budskab

Når man ser på de to digte, falder det i øjnene, at de – trods grundlæggende forskelle – handler om det samme: hvordan man bliver Guds barn, hvad enten det er her eller hisset. Forskelligheden viser sig allerede i de to antitetiske kerneord i digtenes titler: vugge og kiste. Dette kan berettiggere deres placering side om side i *Frigge* og minde læseren om, at der ikke nødvendigvis er langt fra vuggen til graven. Hvor digtet til Elises søster var sangbart, enkelt og pædagogisk og med fokus på et kristent liv her på jorden, er digtet til Sverdrup mere udformet som en prædiken på vers og retter opmærksomheden mod det hinsidige. Det indeholder samtidig flere såvel direkte som indirekte salme- og bibelcitater.

Man kan sige, at digtet til Elises søster viser Grundtvig som den kærlige pædagog, mens digtet til Sverdrup viser ham som den indfølelse præst. Det første digt er møntet på den nære familie, det andet på en ven. Og selv om digtene er skrevet til konkrete modtagere i konkrete situationer – og dermed kan betragtes som lejlighedsdigte – er deres kristne budskab helt alment. Uddraget fra Kingos salme blev sidenhen omformet og genoptrykt i adskillige salmebøger ([se tekstredigeringen](#)). I begge digte er barnet et eksempel for de voksne (se evt. Bugge 1965, s. 172)

5 “Til Frigges Recensent”

Anmeldelsen af hele nytårsgaven *Frigge* blev bragt i *Dansk Litteratur-Tidende*, 1813 nr. 2. Den var anonym, men formentlig skrevet af teologiprofessoren Jens Møller, som Grundtvig siden 1806 havde haft meningsudvekslinger med i forskellige tidsskrifter. Omtalen af Grundtvigs digte fyldte 10 linjer i tidsskriftet og lød:

Af Pastor Grundtvig læses tvende Stykker: Til Elises Søster, ved liden Dideriks Vugge, og en poetisk Epistel til Professor Sverdrup, i Anledning af den liden Datters Død: begge gennemtrængte af varm religiøs Følelse, som vilde røre Læseren endnu stærkere, naar Indtrykket ei her, som næsten i alle Grundtvigske Arbejder, stundom blandedes og svækkedes ved en vis Bitterhed imod anderledes tænkende, hvilken Forf. enten ikke kan eller ikke vil holde tilbage (Møller 1813, s. 24).

Kritikken er i al sin korthed velafbalanceret, bortset fra at bitterhed som karakteristik virker noget overdrevet. Den inddrager desuden andre af Grundtvigs værker, som

anmelderen har samme holdning til. I sit forsvar fremhæver Grundtvig, at han er fuldt ud klar over, at digtene oprindeligt er private, men han er ked af at blive beskyldt for bitterhed mod anderledes tænkende. Tværtimod er digtene fra hans side skrevet af kærlighed. Samtidig medgiver han dog beredvilligt, at han føler sig forpligtet til at vise hårdhed mod ukristelige meninger, og at han nærer had til det onde. At han først og fremmest ser sig selv som kristen, fremgår af digtet til Elises søster: "Jeg er Kristen paa Guds Ord" (strofe 1).

Denne holdning uddyber han i et personligt brev (formentlig fra marts 1813) til Jens Møller, som han tror har skrevet anmeldelsen:

jeg vil Intet i det Aandelige uden Sandheden Guds rene Erkendelse, hans Riges Udbredelse og Menneskenes timelige og evige Velfærd [...] jeg er ingen vild, hovmodig eller hjerteløs Sværmer [...] jeg har gennemgaaet Tidsalderens Skærsild, og Gud har skænket mig en urokkelig Tro paa sig og sit Ord, som jeg af al Magt maa stræbe at udbrede og forfægte, naar jeg ikke vil være en ugudelig og troløs Forræder af Sandheden. Dens Sandhed [... kendes] allermeest ved den Virkning den har haft paa mit Indvortes. Dette er Kendemærket, som Jesus selv har angivet paa sin Lærdoms Sandhed (*Breve 1*, s. 135).

Debatten stoppede her. Grundtvig medvirkede indirekte til, at Kingos tekst blev genoptrykt mange gange sidenhen, enten med Kingo eller Grundtvig angivet som forfatter [jf. tekstredøgørelsen](#).

6 Anvendt litteratur

- *Den Danske Salmebog* (2002). København.
- *Breve 1*, se Grundtvig, N.F.S. (1924-1926).
- Bugge, Knud Eyvin (1965) *Skolen for Livet. Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker*. København.
- *Dag- og Udtogsbøger*, se Grundtvig, N.F.S. (1979).
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København.
- Grundtvig, N.F.S. (1807) "Om Asalæren" i *Ny Minerva*, maj, s. 156-188. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1811) *Saga. Nytaarsgave for 1812*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1979) *Dag- og Udtogsbøger*, bind 1-2, udg. Gustav Albeck. København.
- Hansen, Uffe (1937-1966) *Grundtvigs Salmedigtning. Dens Historie og Indhold*, bind 1-3. Odense og København.

- Kingo, Thomas (1943) *Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog. Vinter-Parten. Efter sær Kongel. Befalning, af Salig D. Mort. Luthers, saa og andre Gudfrygtige Lærde Mænds Sange og gamle Kirke-Psalmer sammendragen, og med en stoor Deel til Højtiderne, Søndagene og Fasten igiennem forbedret* [1699] i *Thomas Kingo. Samlede Skrifter*, udg. Hans Brix, Paul Diderichsen & F.J. Billeskov Jansen, bind 3. København.
- Kjærgaard, Jørgen (2003) *Salmehåndbog*, bind 1-2. København.
- [Møller, Jens] (1813) "Poetiske Nytaarsgaver" i *Dansk Litteratur-Tidende*, nr. 2, s. 17-25. København.
- Nyerup, Rasmus udg. (1812) *Frigge. Poetisk Nytaarsgave for 1813*. København.
- Oehlenschläger, Adam (1803) *Digte*. København.
- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*. København.
- Thuner, O.E. (1930) *Dansk Salme-Leksikon: Haandbog i dansk Salmesang. En hymnologisk Sammenstilling af Ord og Toner med historiske og bibliografiske Oplysninger*. København.
- Zinck, H.O.C. (1999) *Koral-Melodier 1801*, udg. Henrik Glahn. København.